

ALEKSANDRA SWULIŃSKA-KATULSKA,
BARBARA BRUŻ-PUDLISZEWSKA
*Akademia Rolnicza
w Poznaniu*

FORMY KSZTAŁCENIA DLA POTRZEB NOWOCZESNEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO.

Studium Wiejskiego Gospodarstwa Domowego zostało powołane i zorganizowane jako jednostka międzywydziałowa w roku 1956 dla poszerzenia wiedzy studentek o rodzinie i jej potrzebach na wszystkich Wyższych Szkołach Rolniczych w kraju. Zakładano, że studentki po ukończeniu nauki będą pracować na wsiach jako specjaliści z różnych dziedzin rolnictwa, jednocześnie będą też czynnikiem kulturotwórczym w zakresie gospodarstwa domowego.

Studium stanowi jedną z dróg upowszechniania wiedzy o racjonalnym żywieniu, o organizacji i ekonomice gospodarstwa domowego, o relacjach między żywieniem a zdrowiem, o chorobach wynikających z powodu nieprawidłowego odżywiania, o higienie, ekologii i kulturze we wszystkich środowiskach. Ma istotny wpływ poprzez szeroko rozwiniętą działalność na podnoszenie kultury osobistej i społecznej oraz higieny w gospodarstwach domowych (i to nie tylko środowisk wiejskich).

W momencie powołania Studium pierwsi studenci Wydziału Ogrodniczego i Rolniczego brali udział w zajęciach na zasadzie dobrowolności. Od roku 1958 zajęcia w Studium stały się obowiązkowe dla studentek wszystkich wydziałów. Program został opracowany i zatwierdzony przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Od roku 1971 opiekę nad Studium przejął Wydział Technologii Żywności.

Prowadzone przedmioty na zajęciach składały się z części teoretycznej, prowadzonej w formie wykładów i praktycznej formy ćwiczeń. Zajęcia te w zależności od specyfiki przedmiotu mają charakter audytoryjny lub laboratoryjny. Uwzględniane są sugestie słuchaczy w zakresie interesującej ich tematyki.

Od chwili powstania Studium, młodzież żeńska zapoznawała się w ramach kursów z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego i upowszechnia-

niem tych wzorców w środowisku. W związku z tym absolwentki otrzymywały przygotowanie do prowadzenia pogadek i odczytów z tego zakresu.

Głównymi zagadnieniami, a jednocześnie przedmiotami wchodzącymi w skład planu nauczania były:

- zasady żywienia człowieka
- organizacja i ekonomika gospodarstwa domowego
- higiena ogólna i społeczna
- estetyka i konserwacja odzieży
- zagadnienia kulturalno-oświatowe

Całość programu realizowana była przez kadre fachowców z uczelni i spoza niej. Organizacyjną i praktyczną stroną kursów zajął się Zakład Doskonalenia Zawodowego w Poznaniu, który zapewniał sale wykładowe oraz potrzebne pomoce naukowe. Opiekę nad treścią prowadzonych zajęć sprawowała Uczelnia - dominujący - Wydział Ogrodniczy.

Od roku 1967 zarządzeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego szkolenie studentek w Studium zostało włączone do programu studiów Akademii Rolniczej w ramach godzin zarezerwowanych dla studentów (chłopców) mających wówczas zajęcia w Studium Wojskowym Uczelni.

Od roku 1974 decyzją Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki zajęcia w Studium mają charakter fakultatywny i od tego momentu biorą w nich udział zarówno kobiety, jak i mężczyźni. Na zasadzie dobrowolności prowadzone są do chwili obecnej. Trwają 3 semestry i kończą się uzyskaniem zaświadczenia przez studentów i słuchaczy, którzy ukończyli Studium z wynikiem pozytywnym.

Od roku 1991 zajęcia stały się częściowo odpłatne. Od tego też roku, w związku z reorganizacją programu szkolenia dotyczącego „Ochrony zdrowia” realizowanego do tej pory w Studium Wojskowym, przedmiot ten włączono w program Studium Wiejskiego Gospodarstwa Domowego. Wraz z rozszerzeniem programu ciągłym zmianom ulegała i ulega nadal baza dydaktyczna. Wygospodarowano dodatkowe pomieszczenia, które zmodernizowano i urządzono do potrzeb prowadzonych przedmiotów.

W swojej szerokiej działalności dydaktycznej, Studium kształci więc młodzież studencką Akademii Rolniczej oraz innych uczelni poznańskich. Od roku akademickiego 1993/94 kształci ograniczoną ilościowo grupę młodzieży po maturze, rozszerzając lub uzupełniając wiedzę z zakresu gospodarstwa domowego tym, którzy ukończyli szkoły średnie o takim lub podobnym profilu oraz tym, którzy w przypadku kończenia Liceów Ogólnokształcących nie mogą dostać pracy, a chcą dzięki wiedzy uzyskanej w Studium przekwalifikować się i zdobyć dodatkowe źródła dochodu.

Duże zainteresowanie studentów świadczy o potrzebie kształcenia i trafności programu realizowanego w Studium. Przez wiele lat absolwenci pracowali poza

swoimi zawodowymi etatami jako prelegenci oraz jako specjaliści do spraw wiejskiego gospodarstwa domowego w doradztwach rolniczych. Zmiany gospodarcze kraju, gospodarka wolnorynkowa, inne spojrzenie na problemy ekonomiczne, a przede wszystkim na rodzinę jako ten najmniejszy społeczny organizm, zwraca uwagę na konieczność kształcenia w tym kierunku. Przez całe lata doto- wano rozluźnienie więzi rodzinnych, preferowano wychowanie i żywienie w żłobkach, przedszkolach, stołówkach i internatach. Młodzi ludzie nie mają wzorców ekonomicznego i racjonalnego funkcjonowania rodziny. Powinni się tego nauczyć, a zdobycie takiej wiedzy umożliwia to Studium.

Program, który jest realizowany, pomaga młodym ludziom w organizacji zdrowej rodziny, w nowoczesnym racjonalnym gospodarowaniu na użytek własny i z możliwością kształcenia, pomocy i radzenia innym. Tak ustalony cel, a także sposób jego realizacji sprawdził się. Przez okres czterdziestoletniej działalności, dbając o poziom nauczania, Studium nadała za dokonującymi się zmianami w społeczności wiejskiej i modyfikuje program zgodnie z potrzebami wsi, z potrzebami społeczeństwa i oczekiwaniami słuchaczy, będąc zawsze nastawiony na potrzeby rodziny. Wszystko to powoduje, że Studium nie traci na swej popularności. W innych uczelniach działalność tych jednostek upadła, a w Poznaniu ciągle cieszy się uznaniem i zainteresowaniem nie tylko wśród studentów.

Program zagadnień poruszanych na zajęciach w Studium jest ogromny. Większość godzin dydaktycznych poświęcona jest zagadnieniom racjonalnego żywienia oraz organizacji i ekonomice gospodarstwa domowego. W programie często uwzględnia się sytuację ekonomiczną i gospodarczą kraju. I tak np. w okresie kartkowych ograniczeń żywnościowych uczono, jak przyrządzać pełnowartościowe potrawy przy narzuconych lub zmniejszonych racjach mies- nych i tłuszczowych, jak gospodarzyć cukrem w przetworach, zachęcano do większego spożycia produktów zbożowych grubego przemiału. Dziś przypomina się o tym również w innym aspekcie, bo choć produktów np. zbożowych grubego przemiału nam nie brakuje, to preferujemy je w trosce o zdrowie, gdyż właśnie ich w naszym jadłospisie brakować nie powinno.

Tematem pogadanek i pokazów są również zapomniane, ale jak bardzo cenne dla zdrowia warzywa. Mowa tu o topinamburze (bulwie), warzywie starym, na nowo odkrytym. W trakcie zajęć słuchacze zapoznają się także praktycznie z nowocześnie- m sprzętem w gospodarstwie domowym i to w bardzo szerokim zakre- sie. Tematami zajęć są również higiena w rodzinie, zasady organizacji czasu i wypoczynku w domu, wystrój tego domu, zapewnienie wizualnego komfortu; dobór kwiatów i innych elementów dekoracyjnych zgodnie z kierunkiem panu- jącej mody. Wszystkie te tematy nie tracą na wartości, są ciągle aktualne, a zgod- nie z duchem czasu i pędem życia nabierają nowych wartości.

Zdobyta wiedza z ochrony zdrowia, w zakresie chorób i pielęgnacji, prakty- cznie potrzebna jest przecież każdemu człowiekowi niezależnie od wieku, płci,

wykształcenia i statusu społecznego. Pomaga ona w zagrożeniach życia, a ta pomoc w niektórych tragicznych przypadkach jest często bezcenna, gdy w grę wchodzi np. sekundy na uratowanie życia. Umiejętności zdobyte na zajęciach z ochrony zdrowia mogą być przydatne na własny użytek w swoim rodzinnym domu oraz wykorzystane przy dodatkowych źródłach dochodu (np. opieka nad chorym w domu).

Ponieważ zapotrzebowanie społeczne na wiedzę w zakresie naszego programu jest ogromne, Studium prowadzi szeroką działalność oświatową nie tylko na terenie Wielkopolski, przewidując kursy z ochrony zdrowia, liczne prelekcje, wykłady i seminaria wyjazdowe połączone z pokazami. Na podkreślenie zasługuje to, że w działalności dydaktycznej pozauczelnianej, oddzielną grupę kształceniową stanowią doradcy i instruktorzy Ośrodków Doradztwa Rolniczego, dla których prowadzone są prelekcje, wykłady i kursy celem poszerzenia wiedzy z zakresu gospodarstwa domowego oraz przekazania nowości i osiągnięć naukowych w tym zakresie.

Doświadczenia zdobyte podczas prowadzonych zajęć oraz kontaktów ze środowiskiem nie tylko wiejskim, nasunęły pomysł propagowania zdrowego stylu życia. Powołuje się więc „Kluby Zdrowego Stylu Życia”. Rodziny zapędzone w wirze życia nie mają czasu na zastanawianie się nad własnym zdrowiem, nad problemami zdrowotnymi rodziny, nad przyczynami chorób i zagrożeniami, jakie niesie cywilizacja. Wyszliśmy im na przeciw, opracowując programy zdrowego stylu życia i prowadząc działalność w tych Klubach. Popularność ich świadczy o potrzebie kształcenia w tym kierunku. Dowodem na to jest aktywna obecność znaczącej liczby słuchaczy.

W ramach oświaty zdrowotnej przy współpracy z Ośrodkami Doradztwa Rolniczego i Kuratorium Oświaty prowadzone są cykliczne wykłady na tematy żywieniowe dzieci i młodzieży szkolnej ze szczególnym uwzględnieniem potrzeby zjadania I i II-go śniadania. Zajęcia te prowadzone są dla nauczycieli szkół podstawowych i pielęgniarek szkolnych na terenie Poznania i Wielkopolski.

Propagując racjonalne żywienie i problematykę zdrowotną, pracownicy Studium biorą udział w audycjach radiowych i telewizyjnych. Dowodem na to są cykliczne audycje telewizyjne na temat „zdrowej żywności produkowanej w gospodarstwach ekologicznych”, „profilaktyki cholesterolowej” i „ekologii w gospodarstwach domowych” w ogólnopolskich programach TV, oraz audycji radiowych na temat „konieczności spożywania I i II-go śniadania przez dzieci i młodzież szkolną”, oraz promocja past kanapkowych jako dodatku białkowego do kanapek podawanych w ramach II-go śniadania. Cykl artykułów pod hasłem „z czym kanapka do szkoły?” ukazał się w Dzienniku Poznańskim i lokalnych gazetach woj. poznańskiego.

Przy współpracy z Sanepidem pracownicy Studium w ramach akcji „Tydzień dla serca” przeprowadzili prelekcje na temat profilaktyki cholesterolowej i propagowania aktywności fizycznej i racjonalnego wypoczynku młodzieży szkolnej.

Ponadto w ramach współpracy z Polskim Towarzystwem Ekonomiki Gospodarstwa Domowego, pracownicy Studium biorą czynny udział w jego pracach, organizując prelekcje i seminaria wyjazdowe poświęcone rodzinnym gospodarstwom domowym.

Współpracując z Biurem Promocji i Współpracy z Praktyką Akademii Rolniczej, pracownicy Studium realizują program pomocy rolnictwu w ramach „Fundacji na rzecz rozwoju człowieka” z udziałem francuskiej Fundacji GRET. Działania te dotyczyły województwa leszczyńskiego, warszawskiego, zielonogórskiego i przemyskiego. Poza tym pracownicy Studium biorą czynny udział w licznych sympozjach i seminariach naukowych krajowych i zagranicznych, prowadząc wykłady wiodące. Dowodem na to był udział w objazdowym seminarium szkoleniowym na temat „Kształcenia w zakresie gospodarstwa domowego od wieku przedszkolnego do emerytalnego” w Holandii oraz udział w Światowym Kongresie Ekonomiki Gospodarstwa Domowego w Hanowerze. Z ramienia Akademii Rolniczej Studium było również współorganizatorem seminarium poświęconemu zmianom zachodzącym w gospodarstwach domowych, które odbyło się w Akademii Frankenvarte w Würzburgu (Niemcy). Nawiązując współpracę z ośrodkami kształcenia za granicą, Studium zorganizowało spotkanie z doradcami d/s gospodarstwa domowego z USA z University of Illinois at Urbana-Champaign, oraz z dyrekcją czasopisma niemieckiego „Rationelle hauswirtschaft”, w którym to ukazały się informacje o działalności Studium w Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Spotkania te zaowocowały wymianą materiałów dydaktycznych oraz informacjami o najnowszych osiągnięciach badawczych. Studium nawiązało również współpracę z Instytutem Technologii Przemysłu Spożywczego w Odessie.

Pracownicy Studium opracowali ponadto programy nauczania w zakresie gospodarstwa domowego i ochrony zdrowia w utworzonej filii Wydziału Rolniczego Akademii Rolniczej w Lesznie, prowadząc tam jednocześnie zajęcia dla studentów. W zakresie działalności dydaktycznej pozauczelnianej, współpracując z Prywatnym Technikum Gospodarczym ss Urszulanek SJK w Pniewach Studium opracowało programy autorskie do przedmiotu „Podstawy żywienia człowieka” oraz „Ochrona środowiska”, prowadząc jednocześnie te przedmioty. Pracownicy Studium są również opiekunami prac dyplomowych uczennicy w tej szkole. Programy szkoleń zostały także opracowane i zrealizowane na Uniwersytetach Ludowych tworzonych na terenie Wielkopolski.

Ważna działalność Studium Wiejskiego Gospodarstwa Domowego to działalność badawcza w zakresie racjonalnego żywienia człowieka, ekologii i ochrony zdrowia. badania z zakresu żywienia dotyczą konserwowanych przetworów

mięsnych, pochodzących z różnych wiejskich gospodarstw domowych. Interesuje nas technologia sporządzania tych przetworów, zawartość podstawowych składników (białka, tłuszcze, witaminy, sól, itp.), stopień czystości tych produktów, zawartość metali ciężkich oraz proporcje spożywania mięsa, jarzyn, owoców, przetworów mlecznych i mącznych. W polu naszych zainteresowań są również warunki środowiskowe, ekologiczne i profilaktyka zdrowotna, w ramach których prowadzone są wcześniej już wspomniane badania ankietowe.

Bardzo ważną działalnością, a której pominąć nie można, jest działalność publikatorska. Zainteresowanie społeczne całą problematyką związaną z rodziną, zdrowiem, zagrożeniami cywilizacyjnymi i skażeniem środowiska jest bardzo wielostronne i narzuca konieczność gruntownego kształcenia całego społeczeństwa. Problemy te przedstawiane są więc systematycznie w artykułach drukowanych w różnych czasopismach, np. w miesięcznikach „Poradnik Gospodarski”, w tygodniku „Niedziela” oraz w Biuletynach Informacyjnych ODR Leszno i Piotrowice oraz w dziennych czasopismach poznańskich i województw ościennych. Ponadto zespół Studium opracował i przygotował do druku nowatorski skrypt-zeszyt do ćwiczeń pt. „Teoretyczne i praktyczne aspekty zdrowotne rodziny”, który stanowić będzie ogromną pomoc dydaktyczną dla studentów na zajęciach z przedmiotu „Ochrona zdrowia”. Wieloletnia działalność Studium związana z racjonalnym żywieniem i specyfiką żywienia w Wielkopolsce było podstawą do opracowania przepisów potraw wielkopolskich, które ukazały się w książce „Kuchnia Wielkopolska”.